

Prípad 3 (Actio a subjektívne právo)

D. 44,7,51 (Celsus libro tertio digestorum)

Nihil aliud est actio quam ius quod sibi debeat, iudicio persequendi.

Preklad (Celsus v 3. knihe svojich Digest)

Žaloba nie je nič iné ako právo súdne vymáhať to, čo sa (niekomu) dlhuje.

D. 37,1,3 (Ulpianus libro trigesimo nono ad edictum)

pr. Bona autem hic, ut plerumque solemus dicere, ita accipienda sunt universitatis cuiusque successionem, qua succeditur in ius demortui suscipiturque eius rei commodum et incommodum: nam sive solvendo sunt bona sive non sunt, sive damnum habent sive lucrum, sive in corporibus sunt sive in actionibus, in hoc loco proprie bona appellabuntur.

Preklad (Ulpian v 39. knihe k ediktu)

Dedičstvo však tu je, ako toto väčšinou hovoríme, ako sukcesia (vstup) do celku (všetkých vecí), pričom je na mieste sukcesia do práva zomrelého a znamená to prevzatie práv a povinností, týkajúcich sa jeho majetku; dedičstvo môže byť aktívne alebo nie, prinášať škodu alebo zisk, pozostávať z hmotných vecí alebo žalôb a v tomto zmysle sa nazýva majetkom (dedičstvom)

Interpretácia:

- a) Aký bol v rímskom práve vzťah medzi žalobou a subjektívnym právom a najmä, čo znamenajú Celsove slová „*nihil aliud est actio quam ius*“ (žaloba nie je nič iné než právo)?
- b) Čo rozumiete pod zvratom niečo „súdne vymáhať“ (iudicio persequendi)?
- c) Urobte analýzu Ulpianovho fragmentu (D. 37,1,3 pr.) z hľadiska pojmu subjektívneho práva.

Literatúra

KASER, M.: Das römisches Zivilprozessrecht, s. 172 a nasl.

KASER, M.: Das römische Privatrecht, s. 223 a nasl.

Aký bol v rímskom práve vzťah medzi žalobou a subjektívnym právom a najmä, čo znamenajú Celsove slová „*nihil aliud est actio quam ius*“ (žaloba nie je nič iné než právo)?

Subjektívnym právom sa nazýva právnym poriadkom priznané zvýhodnenie alebo priznaná výhoda a prednosť. Je nespornou výhodou oproti tým príslušníkom spoločnosti, ktorým sa táto výhoda nepriznáva a ktorí sú v dôsledku toho zaviazaní toto zvýhodnenie znášať a rešpektovať. Takéto postavenie tých, ktorí sú na druhej strane zaviazaní znášať a rešpektovať výhodu druhého, nazývame **subjektívnou povinnosťou**.

Keď hovoríme o subjektívnych právach, musíme si uvedomiť obe ich nevyhnutné súčasti, a to obsah subjektívneho práva (obsah zvýhodnenia) i **zabezpečenie jeho ochrany**. Rimania len postupne dospeli ku koncepcii subjektívneho práva ako oprávnenia vyplývajúceho z objektívneho právneho poriadku. Neoddeľovali oprávnenie a jeho ochranu, alebo v dnešnom chápaní hmotné právo a právo procesné, ale naopak, subjektívne právo ako **oprávnenie a jeho ochrana boli v rímskom právnom myslení spojené** do jedného celku, tvorili jednotu.

Dnešný žalobca si v prípade spornej situácie, prv než sa rozhodne podať žalobu, položí otázku: Mám v tejto situácii právo (t.j. subjektívne), a ak áno, aký je jeho obsah? A keď si tieto otázky zodpovie kladne, rozhodne sa vsunúť porušenie svojho práva do žaloby. **Naproti tomu Riman** sa v spornej situácii pýtal: **Mám v tejto situácii k dispozícii žalobu?** A akú žalobu? Takto sa pýtal vzhľadom na to, že každá chránená situácia mala osobitnú žalobu.

Žaloba v modernom chápaní je pritom abstraktným prostriedkom a jej náležitosti určuje procesné právo. A keďže žaloba je abstraktnou formou, možno ju použiť na ochranu akéhokoľvek subjektívneho práva. Preto tiež **žalobca nemusí kvalifikovať svoje subjektívne právo ako základ žaloby**; to je vecou súdu.

Rímske nazeranie na žalobu bolo odlišné od dnešného. Rímski právnici ešte aj v klasickom období vychádzali z ochrannej stránky subjektívneho práva a zdôrazňovali ju, pričom **výrazom žaloba (*actio*) označovali rovnako materiálne subjektívne právo, ako aj jeho procesnú ochranu**. Rímska žaloba nebola abstraktnou formou, ale nevyhnutne niesla osobitosť v nej **stelesneného subjektívneho práva**, a teda vyjadrovala vždy len určité subjektívne právo, takže **každé subjektívne právo malo svoju žalobu**. Rímske právo tak predstavovalo **sústavu žalôb**, na rozdiel od moderného práva ako sústavy nárokov.

V poklasickej a justiniánskej dobe sa pojem rímska žaloba priblížil novodobému chápaniu. Žaloba stratila niekdajší zmluvný charakter litiskontestácie a stala sa jednostranným aktom na ochranu subjektívneho práva. Tým sa aj odčlenila materiálna stránka od procesnej. **Žaloba nadobudla dvojaký význam**: jednak ako procesný prostriedok a jednak ako **súdne vymáhateľný nárok**. V tomto zmysle platí pre justiniánske právo zrejme prispôbený výrok Celsa (D. 44, 7, 51): „*Žaloba nie je ničím iným, než právom vymáhať na súde to, čo komu patrí.*“ (*Nihil aliud est actio quam ius quod sibi debeat, iudicio persequi*). Avšak ani v justiniánskom práve sa žaloba nestala abstraktnou formou na uplatnenie akéhokoľvek subjektívneho práva, ako je to v novoveku.

Čo rozumiete pod zvratom niečo „súdne vymáhať“ (iudicio persequendi)?

Celsus (D. 44, 7, 51): „*Žaloba nie je ničím iným, než právom vymáhať na súde to, čo komu patrí.*“ (*Nihil aliud est actio quam ius quod sibi debeatur, iudicio persequi*).

Pohľadávka je nárok veriteľa požadovať od dlžníka peňažné plnenie, vecné plnenie alebo plnenie spočívajúce v dohodnutých výkonoch. V prípade, že dlžník odmieta uhradiť svoj dlh dobrovoľne, je nutné pristúpiť k vymáhaniu pohľadávky prostredníctvom súdu. **Súdne vymáhanie** dlhov nastáva po neúspešnom pokuse o mimosúdne vymáhanie dlhov.

Ide o **veriteľovo právo požadovať plnenie od dlžníka**, ktoré vzniká z určitého záväzkového vzťahu a je platnou právnou úpravou chránené. Táto povinnosť sa najčastejšie nazýva záväzok či obligácia. Povinnosť dlžníka plniť veriteľovi z určitého právneho dôvodu spočíva buď v tom, že mu má niečo **dať, niečo konať, niečoho sa má zdržať, alebo má strpieť** niečo, čo robí veriteľ. Medzi veriteľom a dlžníkom nejde teda vždy o peňažný vzťah, pretože pohľadávka veriteľa voči dlžníkovi, a teda samotný záväzok dlžníka môže mať aj inú než platnou menou vyčíslenú sumu.

V **rímskom práve** je súdne vymáhanie možné pomocou žaloby (actio). V širšom zmysle ide o právne konanie, v užšom zmysle je to len súdne konanie, najmä úkon, ktorým niekto začína stíhanie svojho práva na súde. V procese legisakcií znamenala actio súhrn všetkých slávnostných úkonov a vyriešených vecí konaných pred súdnym magistrátom, neskôr žalobnú formulu, neskôr žalobný spis (libellus conventionis). Okrem tohto formálneho významu má actio aj materiálny význam. V materiálnom význame znamená **právnú možnosť stíhať určité právo na súde, vymôcť štátom** (súdom) konanie, ktoré tomuto právu zodpovedá, t. j. najmä právo na žalobu.

V rímskom práve existovali **osobné žaloby** (actiones in personam; používané na konkrétnu osobu) a **vecné žaloby** (actiones in rem; proti komukoľvek, kto porušil cudzie právo k veci).

Podľa predmetu žalobnej žiadosti sa rozoznávajú **vymáhajúce žaloby** (actiones rei persecutoriae), **trestné žaloby** (actiones poenales) a **zmiešané žaloby** (actiones mixtae).

Vymáhajúce žaloby (actiones rei persecutoriae) smerovali na vymoženie veci, ktorá patrila alebo sa dlhovala žalobcovi, **zmiešané žaloby** (actiones mixtae) smerovali zároveň na vymoženie protihodnoty, ako aj peňažnej pokuty a **trestné žaloby** (actiones poenales) smerovali na vymoženie peňažnej pokuty (poena) od páchatela deliktu, ktorá mala byť náhradou za pôvodnú odvetu.

Analýza Ulpianovho fragmentu (D. 37,1,3 pr.) z hľadiska pojmu subjektívneho práva

(Ulpian v 39. knihe k ediktu)

Dedičstvo však tu je, ako toto väčšinou hovoríme, ako sukcesia (vstup) do celku (všetkých vecí), pričom je na mieste sukcesia do práva zomrelého a znamená to prevzatie práv a povinností, týkajúcich sa jeho majetku; dedičstvo môže byť aktívne alebo nie, prinášať škodu alebo zisk, pozostávať z hmotných vecí alebo žalôb a v tomto zmysle sa nazýva majetkom (dedičstvom)

„...hovoríme, ako sukcesia (vstup) do celku (všetkých vecí), pričom je na mieste sukcesia do práva zomrelého a znamená to prevzatie práv a povinností, týkajúcich sa jeho majetku; ...“

Rímskoprávna koncepcia dedenia spočíva v tom, že do právneho postavenia zomretého, teda do jeho všetkých zdediteľných (najmä majetkových) práv a záväzkov **vstúpi niekto druhý** - dedič alebo dedičia - niekto „**vstúpi na miesto zomretého**“ (succedere in locum defuncti), alebo inakedy, že „**vstúpi do celého práva zomretého**“ (succedere in universum ius defuncti).

„...dedičstvo môže byť aktívne alebo nie...“

Dedenie predstavuje nadobudnutie práv „per universitatem“ en bloc, ako celku **práv i povinností** zomretého („defunctus“ a často aj „de cuius“). Vzhľadom na uvedenú skutočnosť je podľa rímskeho práva predmetom dedenia celý majetok zomrelého, teda **nielen aktíva ale aj pasíva**, nakoľko je majetok zomrelého ponímaný ako nedeliteľný a jednotný celok.

„...prinášať škodu alebo zisk, pozostávať z hmotných vecí alebo žalôb a v tomto zmysle sa nazýva majetkom (dedičstvom)“

Dedenie predstavuje nadobudnutie práv „per universitatem“ en bloc, ako celku **práv i povinností** zomretého („defunctus“ a často aj „de cuius“). To znamená, že v podstate práva dediča majú rovnaký obsah ako práva zomretého. V rímskom chápaní sa dedí po zomretom, na rozdiel od iných druhov univerzálnej postupnosti, sukcesie (prevodu celého majetku medzi živými a univerzálneho fideikomisu).

Do dedičstva sa zahŕňali aj rodinné sacra (náboženské povinnosti a práva: úcta k predkom, obeť, rodinné vzťahy a i.), obligačné práva a napokon aj prevzatie záväzkov viazaných na zomretom (paterfamilias). Preto sa niekedy možno stretnúť s formuláciou, že dedičstvom sa rozumie **celok zdediteľných práv a záväzkov zomretého**.